

Ο Αθηναίος Σωκράτης δεν έγραφε τις σκέψεις του. Ο Ινδός Γιαζναβαλκία θεωρείται ο πιο σπουδαίος συγγραφέας των Ουπανισάδ, των κειμένων που διδάσκουν το απόκρυφο και εσωτερικό δόγμα. Σκοπός του Σωκράτη ήταν να βελτιώσει τα ανθρώπινα ένστικτα χωρίς να ασχολείται με τη μεταφυσική και τα κοσμογονικά συστήματα. Η ψυχή τον απασχολούσε και η βελτίωση της ηθικής του ανθρώπου. Με μοχλό την παιδαγωγική. Σκοπός του Γιαζναβαλκία ήταν η ανακάλυψη της αλήθειας. Βασική προβληματική του ήταν η προέλευση του ανθρώπινου είδους και ο τελικός προορισμός του. Πρέπει να έζησαν με διαφορά ενός με δυο αιώνες. Και οι δύο δεν μπορούν να θεωρηθούν πρότυπα οικογενειάρχων.

Ο Σωκράτης ταλαιπωριόταν από την δύστροπη γυναίκα του, Ξανθίππη, αν και στο «Συμπόσιο» του Πλάτωνα το ζευγάρι εμφανίζεται αγαπημένο. Ο Γιαζναβαλκία προσπαθούσε να απαλλαγεί από τις δυο συζύγους του με την μία να του έχει γίνει τσιμπούρι. Οποσδήποτε, η ολοήμερη ενασχόλησή τους με την φιλοσοφία και το κουβεντολόι δεν τους επέτρεπε να κοιτάξουν τα σπίτια τους οπότε δίκαια οι γυναίκες τους γκρίνιαζαν.

Ο Σωκράτης πλήρωσε με τη ζωή του την κατηγορία ότι «εισάγει καινά δαιμόνια». Αποκαταστάθηκε μετά τον θάνατό του και θεωρείται από τους σπουδαιότερους φιλοσόφους, ιδρυτής σχολής και σκέψης. Ο Γιαζναβαλκία κατηγορήθηκε στην εποχή του ως νεωτεριστής αλλά καταξιώθηκε από τους μεταγενέστερους ως ο θεμελιωτής της «ινδικής ορθοδοξίας».

Εκείνο όμως που τους ενώνει περισσότερο από καθετί άλλο είναι η μέθοδος διδασκαλίας τους. Η μαιευτική που χρησιμοποιούσε ο Σωκράτης, η διαλεκτική, η συζήτηση και το φτάσιμο στο φιλοσοφικό συμπέρασμα με απλές ερωτήσεις και απαντήσεις, ήταν ακριβώς και ο τρόπος που ο Γιαζναβαλκία δίδασκε. Πίστευε ότι χρειάζονταν τρία βήματα για να φτάσει κάποιος στο απόκρυφο δόγμα. Για τον μη Ινδό, χρειάζεται ακόμα ένα: Να ξεδιαλύνει τις έννοιες λέξεων που εύκολα μπορούν να μπερδέψουν τον μη εξοικειωμένο με την ινδική σκέψη:

Ο Βράχμα(ς) είναι το Υπέρτατο Ον, από τον οποίο προήλθε η ομοούσια Τριάδα: Ο ίδιος ο Βράχμα(ς) αλλά και ο Βισνού (δημιουργός) και ο Σίβα (εξολοθρευτής). Όμως άλλος είναι ο Βράχμα(ς) και άλλο

το

Βράχμα που ενσαρκώνει την απρόσωπη ψυχή του κόσμου. Οι (αρσενικοί) Βραχμάνες είναι τα μέλη της κάστας των μελών του ιερατείου. Οι (θηλυκές) «Βραχμάνες» αποτελούν το ένα

από τα δύο τμήματα των Βεδών (των βιβλίων της γνώσης) και σημαίνουν «εμπνευσμένα σχόλια».

Για τον σοφό Ινδό, το μυαλό δεν παίζει και κανένα σπουδαίο ρόλο. Δεν είναι δυνατόν ο ανθρώπινος εγκέφαλος να συλλάβει το πολύπλοκο άπειρο, του οποίου ο άνθρωπος αποτελεί ένα περαστικό κι εφήμερο κομμάτι. Η νόηση χρειάζεται μόνο για να μπορούμε να καταλαβαίνουμε τις σχέσεις και τα αντικείμενα. Από εκεί κι έπειτα είναι ανίσχυρη μπροστά στο άπειρο που δεν έχει αρχή και τέλος. Αισθήσεις και λογική είναι ανίκανες να βοηθήσουν. Η μελέτη και η γνώση των βιβλίων δεν ωφελούν. Πολύ περισσότερο που, όπως θα πουν μετά από λίγους αιώνες κάποιοι αιρετικοί, η γνώση είναι σχετική. Ο μύθος λέει ότι κάποτε έβαλαν κάποιους τυφλούς να πιάσουν έναν ελέφαντα. Ο πρώτος έπιασε το αφτί του και αποφάνθηκε ότι κρατούσε μια μεγάλη βεντάλια. Ο δεύτερος αγκάλιασε το πόδι του και ήταν βέβαιος ότι στηριζόταν σε μια χοντρή κολόνα. Ο τρίτος φοβήθηκε καθώς πέρασε την προβοσκίδα για έναν τεράστιο βόα. Κανένας από τους τρεις δεν έφτασε στη γνώση: Κανένας δεν κατάλαβε ότι είχε να κάνει με ελέφαντα.

Μια άλλη αντίληψη και μια άλλη προσέγγιση είναι αυτά που χρειάζεται ο άνθρωπος για να φτάσει στην «ψυχή του κόσμου»: στο Ατμάν. Ο Βραχμάνας πρέπει να παραιτηθεί από τη μάθηση και να γίνει όπως το μικρό παιδί. Δεν πρέπει να κυνηγά τις λέξεις γιατί μόνο τη γλώσσα του θα κουράσει. Το Βράχμα, η απρόσωπη ψυχή του κόσμου, κάνει τις αισθήσεις να βλέπουν προς τα έξω. Μ' αυτόν τον τρόπο, ο άνθρωπος δεν μπορεί να δει προς τα μέσα, προς τον εαυτό του. Ο σοφός που επιζητεί την αθανασία, πρέπει να κλείσει τα μάτια και να δει, να ανακαλύψει, το Εγώ που βρίσκεται μέσα του. Για να το πετύχει, δεν πρέπει να βαρύνεται από κακές πράξεις, σκέψεις και (σωματικές ή ψυχικές) ανησυχίες.

Η συνταγή είναι επί δύο εβδομάδες ο σοφός να κάνει νηστεία, μη τρώγοντας τίποτα και πίνοντας μόνο νερό. Μ' αυτόν τον τρόπο, οι αισθήσεις καθαρίζονται και το πνεύμα γαληνεύει, αρχίζει να αισθάνεται τον μεγάλο ωκεανό της ψυχής, του οποίου ο άνθρωπος είναι ένα ασήμαντο μέρος. Το άτομο παύει να υπάρχει και παρουσιάζονται η Ενότητα και η Πραγματικότητα. Και πάλι, ο άνθρωπος δεν βλέπει το ατομικό του «εγώ». Βλέπει όμως το Ατμάν: Το «Εγώ» όλων των «εγώ». Την Ψυχή όλων των ψυχών. Το Απόλυτο, στο οποίο βυθιζόμαστε όταν χάνουμε τον εαυτό μας.

Με όλα αυτά, έχει συμπληρωθεί το πρώτο από τα τρία βήματα προς το Απόκρυφο Δόγμα. Και ο σοφός διαπιστώνει πλέον ότι την ουσία του ανθρώπινου εγώ δεν την αποτελούν το σώμα, το πνεύμα και το ατομικό εγώ αλλά το σιωπηλό και χωρίς συγκεκριμένη μορφή βάθος του Είναι που υπάρχει μέσα μας: Το Ατμάν. Όπως και το λατινικό «spiritus», το Ατμάν αρχικά σήμαινε «πνοή», έπειτα «ζωική ουσία» και τελικά «πνεύμα».

Αν όμως το Ατμάν είναι «η Ψυχή όλων των ψυχών», το Βράχμα είναι «η Ψυχή όλων των πραγμάτων», η ουσία του κόσμου, η μόνη δύναμη που υπάρχει πίσω και πάνω από όλες τις δυνάμεις και όλους τους θεούς. Προς τα εκεί κινείται το δεύτερο βήμα. Οι Ουπανισάδ καταγράφουν τον διάλογο με τον σοφό Γιαζναβαλκία:

«Πόσοι θεοί υπάρχουν, Γιαζναβαλκία;»

«Όσοι μνημονεύονται στον Ύμνο των Θεών: Τριακόσιοι και τρεις και τρεις χιλιάδες και τρεις».

«Ναι, αλλά πόσοι ακριβώς είναι οι θεοί, Γιαζναβαλκία;»

«Τριάντα τρεις».

«Ναι, αλλά πόσοι ακριβώς είναι οι θεοί, Γιαζναβαλκία;»

«Έξι».

«Ναι, αλλά πόσοι ακριβώς είναι οι θεοί, Γιαζναβαλκία;»

«Δύο».

«Ναι, αλλά πόσοι ακριβώς είναι οι θεοί, Γιαζναβαλκία;»

«Ένας και μισός».

«Ναι, αλλά πόσοι ακριβώς είναι οι θεοί, Γιαζναβαλκία;»

«Μόνο Ένας».

Κι αυτός δεν είναι άλλος από το Βράχμα. Αφού λοιπόν αναγνωρίστηκαν το Ατμάν και το Βράχμα, μένει ακόμα ένα βήμα για να φτάσει ο σοφός στο Απόκρυφο Δόγμα: Να ενωθούν το Ατμάν με το Βράχμα και να γίνουν Ένα. Το αόρατο Ένα, η Ψυχή του Σύμπαντος. Ποια είναι αυτή; Αποκαλύπτεται στον διάλογο του δασκαλού με τον μαθητή:

«Φέρε ένα σύκο». «Να 'το, Κύριε». «Χώρισέ 'το». «Το χώρισα, Κύριε». «Τι βλέπεις μέσα;». «Σπόρους, Κύριε». «Διαίρεσε ένα από αυτούς. Τι βλέπεις μέσα;». «Τίποτα, Κύριε». «Κι όμως, από αυτό που εσύ δεν βλέπεις γεννήθηκε ένα μεγάλο δέντρο. Να είσαι βέβαιος ότι αυτή είναι η Ψυχή του Σύμπαντος, η Πραγματικότητα, εσύ ο ίδιος». «Μου χρειάζεται να καταλάβω τίποτα άλλο, Κύριε;». «Όχι, αγαπητέ μου».

Οι προϊστορικοί Ινδοί πίστευαν ότι η ψυχή του ανθρώπου μπορεί να περάσει σε ένα ζώο, όπως η ψυχή ενός ζώου να πάει σε έναν άνθρωπο. Γεννήθηκε έτσι η πεποίθηση της μετεμψύχωσης. Όταν επικράτησαν οι Ινδοάριοι και ο βραχμανισμός, η μετεμψύχωση καταγράφηκε στις Ουπανισάδ και οι διαδοχικοί θάνατοι και γεννήσεις παρουσιάστηκαν ως τιμωρία που οι θεοί επιβάλλουν στους ανθρώπους για τις αμαρτίες τους.

Ο Τζανάκα ήταν βασιλιάς των Βιντέχας. Όταν ο σοφός Γιαζναβαλκία πέρασε από τα μέρη του, ο βασιλιάς τον παρακάλεσε να του φανερώσει τον τρόπο, με τον οποίο θα κατόρθωνε να μην ξαναγεννηθεί με άλλη μορφή. Ο Γιαζναβαλκία τον μύησε στην τέχνη «γιόγκα», τη λέξη που στα σανσκριτικά έχει την έννοια της «ένωσης». Είναι η ένωση της ατομικής συνείδησης με την παγκόσμια. Οι Ινδοί γιόγκι την πετυχαίνουν με την γνώση των απόκρυφων νόμων της φύσης και την συνεχή άσκηση ώστε το Εγώ να κυριαρχήσει στο από ύλη φτιαγμένο σώμα και να απελευθερωθεί από τον υλικό κόσμο. Η αδράνεια, η δύναμη της θέλησης και η αυτοσυγκέντρωση αποτελούν πρωταρχικούς παράγοντες για την επίτευξη αυτού του σκοπού.

Ο Γιαζναβαλκία σύστησε στον Τζανάκα την ασκητική απομάκρυνση από όλες τις επιθυμίες, οπότε θα πετύχαινε να μην είναι ένα ασήμαντο ατομικό τμήμα του όλου αλλά, μέσα σε μια υπέρτατη ευδαιμονία, να ενωθεί με την Ψυχή του κόσμου και να αποφύγει την μετεμψύχωση.

Για να τον ευχαριστήσει, ο βασιλιάς του χάρισε το βασίλειο, το οποίο όμως ο Γιαζναβαλκία δεν δέχτηκε. Ήταν αρκετά σοφός για να ανταλλάξει το Εγώ με ένα εφήμερο παράδεισο.

Στον βασιλιά Τζανάκα που τον παρακάλεσε, ο σοφός Γιαζναβαλκία αποκάλυψε τον τρόπο με τον οποίο κάποιος μπορούσε να αποφύγει την μετεμψύχωση. Ο βασιλιάς πείστηκε αλλά δεν έπαψε να έχει απορίες: Πώς είναι δυνατόν να μην υπάρχει πια ατομική συνείδηση; Πώς το άτομο θα απορροφηθεί από το Όν και θα ενωθεί με το Όλον;

Ο Γιαζναβαλκία ήταν πολύ παραστατικός:

«Όπως τα ποτάμια εξαφανίζονται μέσα στη θάλασσα χάνοντας το όνομα και τη μορφή τους, έτσι και ο σοφός απελευθερώνεται από το όνομα και τη μορφή του και βυθίζεται μέσα στο θεϊκό, το υπέρτατο όλων».

Αυτή η αντίληψη ήταν ακριβώς αντίθετη προς την αρχαία αιγυπτιακή όπου το όνομα έπαιζε πρωταρχικό ρόλο, καθώς το «καρτούς» των Φαραώ τους εξασφάλιζε την αιώνια ζωή. Έχει ειπωθεί ότι η μεγαλύτερη εκδίκηση ενός Φαραώ προς έναν παλαιότερό του ήταν να εξαφανίσει από παντού το όνομά του. Εκεί, αυτή η αντίληψη οδήγησε στην επικράτηση της γραφής. Στην Ινδία, το «μη όνομα» έγινε αιτία να καθυστερήσει η διάδοση της γραφής, καθώς, ως την πρώτη π.Χ. χιλιετία, οι Βέδες και οι Ουπανισάδ μεταδίδονταν από στόμα σε στόμα.

Στην Ευρώπη και την Αμερική, η ινδική αντίληψη περί ψυχής κοντραρίστηκε με την χριστιανική και έχασε καθώς η υπόσχεση για την Δεύτερη Παρουσία και τον μετά θάνατο παράδεισο είναι πιο ελκυστική.

Ο Γερμανός φιλόσοφος Αρθούρος Σοπενχάουερ (1788 – 1860) διδάξε ότι ο κόσμος είναι «φαινόμενο» και η ζωή αέναη πηγή ηλιθιότητας και δυστυχίας. Μόνη λύση για τον άνθρωπο είναι η εξαφάνιση του πόθου με την απάρνηση της ζωής. Κι ο Αμερικανός Ραλφ Έμερσον (1803 – 1882), πρώην ιερέας, πρόσθεσε ότι «ο ατομικισμός είναι αυταπάτη».

Υπήρχαν όμως κάμποσοι που έβλεπαν τα πράγματα εντελώς διαφορετικά. Σε μία από τις Ουπανισάδ, το ιερατείο συγκρίνεται με αγέλη σκύλων που όλη μέρα ασχολιούνται με το τι θα φάνε και τι θα πιούνε. Σε άλλη, παρά τα περί Ατμάν και Βράχμα, υποστηρίζεται ότι δεν υπάρχουν θεός, παράδεισος και κόλαση, δεν υπάρχει μετενσάρκωση. Οι Βέδες και οι Ουπανισάδ είναι γεμάτες ψέματα, έργα κενόδοξων τρελών που προσπαθούν να πείσουν τον

λαό να πλησιάσει την θρησκεία «με το αζημίωτο» για τους ιερείς, ενώ ανάμεσα στον Βισνού και σε ένα σκύλο δεν υπάρχει διαφορά.

Το «κίνημα της αμφισβήτησης» διέδιδε την ιστορία του Βιροκάνα, κάποιου που έζησε πλάι στον μεγάλο θεό Πρατζαπάτι επί 32 χρόνια. Διδάχθηκε για το «Εγώ» και την απελευθέρωση, έμαθε για το πώς θα αποφύγει τα γηρατειά, τον θάνατο και την θλίψη και θα πλησιάσει το Πραγματικό αλλά τελικά τα βρόντηξε κι επέστρεψε στη γη διδάσκοντας την εντελώς δική του φιλοσοφία:

«Πρέπει να βρούμε σ' αυτή τη γη την ευτυχία. Πρέπει να βασιζόμαστε στους εαυτούς μας και μόνο σ' αυτούς. Όποιος βρίσκει την ευτυχία και βασίζεται στον εαυτό του, κερδίζει δύο κόσμους: Τον τωρινό και τον επόμενο».

Αμέσως μετά, εμφανίστηκαν οι αιρετικοί, ο Μαχαβίρα και ο Βούδας. Βέδες και Ουπανισάδ είχαν ημερομηνία λήξεως. Οι γιόγκι και η γιόγκα επιβιώνουν ακόμα.

(Έθνος της Κυριακής, 19.8.2001) (τελευταία επεξεργασία, 28.9.2009)